

התחלה בשלמות

בש"ת אבני נזר (א"ת, תל"ב) הביא את קושיית תלמידו בעל ה"חלקות יואב" אודות חציצה. לגבי שופר אומרת הגמרא "ציפיהו זהב, במקום הנחת הפה פסול, שלא במקום הנחת פה כשר" (ראש השנה כז, ע"ב). ומבאר הרמב"ן בחידושי, כי במקום הנחת הפה מהווה הזהב חציצה בין השופר ובין פיו של התוקע. והנה הגמרא מספרת, שרבה הורה למסדרי הלולב של ריש גלותא, ששישמו את האגד מעל למקום אחיזת הלולב, כדי שהאגד לא יהווה חציצה בנטילת הלולב. רבא חלק על כך, ואמר "כל לנאותו אינו חוצץ" (סוכה לו, ע"א), כלומר כל דבר שמטרתו נוי מצווה לא מהווה חציצה, ולכן האגד אינו חוצץ, ונפסקה הלכה כרבא.

שאל החלקות יואב את האבני נזר, הרי בשופר נעשה הזהב לנוי ומדוע הוא חוצץ, הרי "כל לנאותו אינו חוצץ"? (קושיא זו נמצאת אף בשפת אמת על הגמרא בראש השנה).

האבני נזר מתרץ על פי חידושו של הרמב"ן, שכתב כי אם הרחיק התוקע את פיו מהשופר, אין יוצאים בתקיעה זו ידי חובה. והקשו על כך האחרונים (עין יום תרעה למהר"ם בן תיב, מדוע האוויר פוסל, הרי בכל מקום אוויר לא נחשב כחציצה (זבחים יט, ע"א)).

ומבאר האבני נזר, דיש פה שני עניינים. יש קפיצא שלא תהא חציצה. ויש קפיצא אחרת שצריך חיבור ונגיעה בפועל. לגבי הדרישה שלא תהיה חציצה, מועילים דינים למדניים לומר שבמקרים מסוימים אין אנו רואים את החציצה המעשית כחציצה דינית. למשל, "כל לנאותו אינו חוצץ", אויר אינו חוצץ, מין במינו אינו חוצץ. כל אלו הם דינים שמפקיעים את דין החציצה. אולם, הדינים האלו אינם מועילים כשיש צורך בנגיעה בפועל. גם אם נאמר שאין כאן חציצה, מכל מקום גם נגיעה אין כאן. לגבי שופר, צריך שתהא נגיעה של הפה בשופר, אחרת אין זו נחשבת תקיעה בשופר. ממילא, כאשר ציפה את מקום הנחת הפה בזהב, אמנם אין כאן חציצה, שהרי "כל לנאותו אינו חוצץ", אבל גם

נענה, וזה לא התפלל תפלה שלמה לא נענה" (ראש השנה יח, ע"א). וביאר רש"י, ותפילה שלמה היינו כשנתכוון, השלמות בתפילה היא הכוונה.

ולמרות שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, "בנים אתם לה' א-להיכם, בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים, דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בנים" (קידושין לו, ע"א), ולדעת רבי מאיר קרויים בנים אף על פי שאין נוהגים מנהג בנים, מכל מקום תפילת ראש השנה צריכה להיות בשלמות. וצריך ביאור מדוע בראש השנה ישנה קפיצת מיוחדת על שלמות התפילה.

אולי ניתן לבאר זאת על פי מחלוקת אחרת בין רבי מאיר לרבי יהודה. "תורמין בצל קטן שלם אבל לא חצי בצל גדול. רבי יהודה אומר, לא כ"י, אלא חצי בצל גדול" (תרומוס ב' ט). שורש מחלוקתם הוא מה עדיף, שלם או גדול. בחצי הבצל הגדול יש כמות גדולה יותר מאשר בבצל הקטן השלם. וחזינו שלדעת רבי מאיר מעלת השלמות גדולה ממעלת הכמות. יתכן וגם בעבודת ה' נחלקו באותו העיקרון, האם להרבות בתפילה גם אם אין הכוונה לעילא ולעילא, או שמא עדיף מעט בכוונה.

ניתן לדייק בדברי המשנה. מדוע נחלקו דווקא בבצל, הרי לפי רוב השיטות בצל אינו חייב בתרומה מדאורייתא. היה נכון יותר לחלוק בדגן תירוש ויצהר, בהם ודאי חייב התרומה הוא מהתורה (עיי' כסף משנה, הלכות תרומות פ"ב ה"א סיכום השיטות בה). ניתן אולי להבין זאת על פי דברי הגמרא "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משמיה דרבי יהודה ברבי אילעי, אכול בצל ושב בצל" (פסחים קז, ע"א). פשוט הדברים היא, שאל לו לאדם להתהלך בגדולות אלא בצניעות, לאכול מאכלים פשוטים ולא מעדנים, לשבת במקום צנוע, בצל ביתו, ולא להיות באור הזרקורים. ולפי זה, יתכן והמשנה העמידה מחלוקתם דווקא בבצל שהוא מאכל פשוט והמוני, כדי לחדש שגם בו יש מעלת השלמות. בצל שלם עדיין יש בו חשיבות, ואף כי בצל הוא.

ישנה מחלוקת מפורסמת אודות הקרבת קרבנות עבור בטומאה, האם טומאה הותרה ביציבור או שהיא רק דחוויה (פסחים עז, ע"א; ועוד). מקשים העולם, למאן דאמר טומאה הותרה ביציבור, מדוע חיפשו החשמונאים שמן טהור, הרי הריקנות?

נגיעה בפועל אין, החיסרון הזה לא הושלם. בנטילת לולב, לעומת זאת, אין צורך שתגיע היד בארבעת המינים, יש רק דין שלא תהא חציצה.

מעתה מובן גם מה מקור דינו של הרמב"ן. מאחר וזהב במקום הנחת הפה פוסל, והרי אין זה מחמת חציצה שהרי "כל לנאותו אינו חוצץ", אם כן חייבים לומר שהפסול הוא בגלל שאין הפה נוגע בשופר. לכן שפיר דייק שגם מי שהרחיק את פיו מהשופר ותקע, לא יצא ידי חובתו. לא בגלל חציצה, אלא בגלל חסרון הנגיעה.

אמנם צריך להבין, מנין באמת שבשופר צריך נגיעה ואילו בלולב אין צורך בנגיעה.

חז"ל אומרים "וכן הוא אומר באבני מזבח לא תניף עליהם ברחל, ובמקום אחר הוא אומר כי חרבך הנפת עליה ותחללה. מה נשתנה ברחל להיות פסול למזבח מכל מיני מתכות? לפי שחרב סימן קללה, ומזבח סימן כפרה, ומעבירין סימן קללה בשביל דבר כפרה. והרי דברים קל וחומר, ומה מזבח אבנים שאין לא ראות ולא מדברות ולא אוכלות ולא שוות, ועל שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמרה תורה לא תניף עליהם ברחל, בני תורה שהם כפרה לעולם על אחת כמה וכמה. וכן הוא אומר אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' א-להיך, אבנים שמטילות שלום בעולם. והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שאינם לא ראות ולא שומעות ולא מדברות ולא אוכלות ולא שוות ועל שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים יהיו שלמות לפני, בני תורה שהם כפרה לעולם על אחת כמה וכמה יהיו שלמים לפני הקב"ה" (מסכת שמחות יח, ב).

בני תורה הם בבחינת שלמות. שלמות זו אנו מוצאים גם בענייני תפילות

ראש השנה, וכפי שנבאר.

איתא בגמרא, "היה רבי מאיר אומר, שנים שעלו למטה וחולין שווה, וכן שנים שעלו לגדרום לידן ודין שווה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד זה ניצל וזה לא ניצל? זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפלה שלמה

למה
should
we
wonder
at
it?

לאחר החופה נגשו אל האדר"ת כמה תלמידי חכמים ושאלוהו, הרי נפסק להלכה "ועל הכל אם אמר שהכל יצא, ואפילו על פת ויין" (שולחן ערוך אורח חיים י"א, א), ברכת שהכול פוסרת בדיעבד גם את היין, ומדוע חזר ובירך בורא פרי הגפן?

ענה להם האדר"ת, הרי למעשה ברכת האירוסין היא ברכה דרמית על החתן ולא על מסדר הקידושין. 'ציוונו על העריות והתיר לנו את הנשואות לנו', כל זה צריך היה החתן לברך, הוא זה שמקדש את הכלה. אלא שתיקנו חכמים שלא החתן יברך אלא מסדר הקידושין, כדי שלא לבייש את אלו שאינם בקיאים בברכות. ואם כן, הרב שמסדר הקידושין הוא רק שליח של החתן בברכה. אם השליח טועה בברכה, שוב אין הוא בגדר שליח, שכן בשליח יש את הכלל "לתיקוני שדרתיך ולא לעיוותי" (כתובות פ"א, ע"א), שלחתי אותך לתקן ולא לקלקל. ממילא לא הייתי יכול להוציא את החתן עם ברכה שאינה ראויה ומועילה רק בדיעבד, והייתי חייב לשוב ולברך כחוגן. זה היה חידושו הנפלא של האדר"ת מניה וביה.

הוא
should
wonder
at
it?

ושמעתי קושיא על חידוש זה של האדר"ת. הרי קידוש והבדלה נאמרים על הכוס. אם שליח ציבור, או כל אדם המקדש או מבדיל על הכוס ומוציא אחרים ידי חובה, טעה בברכת בורא פרי הגפן ואמר שהכול, לפי חידושו של האדר"ת צריך לחזור ולברך, שהרי הוא שליח. ולא מצאנו מי מהפוסקים שציין זאת.

based on
the
fact
that
it
is
not
a
wonder
at
it?

וחשבתי לתרץ קושיא זו לפי דברי הרבי מקוצקן דלעיל. בברכת אירוסין מתחילים בבני בית חדש. כאשר עוסקים בהתחלה, כפי שאמרנו, חייב הכול להיעשות על הצד הטוב ביותר ובשלמות גמורה. לא מתחילים עם 'בדיעבד', הכול צריך להיות להתחלה שבלכתחילה. החתן לא מעוניין שכבר בתחילת דרכו, בברכת האירוסין שבה הוא מקדש את אשתו, הוא יצא ידי חובה באופן של 'אם ברך יצא', אופן של דיעבד. לכן כאן מתעורר הכלל "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי". מה שאין כן לגבי הבדלה, שם הציבור אינו מקפיד, וכיון שהברכה 'שהכול נהיה בדברו' מוציאה ידי חובה, ניחא לה בכך.

ומדוע עשה הקב"ה נס שהשמן ימשיך לדלוק, הרי מותר היה להם לכתחילה להדליק בשמן טמא, שהרי טומאה הותרה בציבור.

אומרים בשם הרבי מקוצק, שאף כי טומאה הותרה בציבור, בכל זאת, אין לחנוך את המנוחה בהדלקה הראשונית בטומאה. כאשר חונכים את המנוחה, יש להתחיל ברגל ימין ולהדליק דווקא בשמן טהור. ההתחלה היא הבסיס לכל ההמשך, ואם הבסיס אינו טוב וראוי, לא יהיה קיום להמשך. בית המקדש עבר חילול גורא על ידי הפריצים, והחשמונאים שנכנסו להיכל טיהרו את בית המקדש והתחילו מסכת חדשה של עבודה במקדש. הם הבינו שההתחלה דורשת שלמות ולכן יגעו וטרחו וחיפשו ומצאו פך אחד של שמן טהור. בחמשך, אכן ניתן להקריב בטומאה, טומאה הותרה או דחויה בציבור, אבל את ההתחלה יש להשתית על בסיס איתן, טהור ושלם.

שמעתי מהרב שמחה הכהן קוק שליט"א, רבה של רחובות, מעשה נפלא על הגאון האדר"ת זצ"ל, רבה של ירושלים. האדר"ת, רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, היה רבה של פוניבז', ורבה של ירושלים היה רבי שמואל סלנט. מכיוון שר' שמואל כבר היה ישיש והיה קשה לו לנהל את ענייני הרבנות בירושלים, הוא הפציר באדר"ת שיבוא לירושלים לסייע לו, ולמלא את מקומו בבוא הזמן. אמנם בסופו של דבר סיבב הקב"ה אחרת, האדר"ת לא האריך ימים בירושלים, ונפטר עוד לפני ר' שמואל. כאשר הגיע האדר"ת לירושלים, יצאו כל אנשי העיר ובראשם ר' שמואל סלנט לקבל את פניו. כשראה ר' שמואל את האדר"ת בדרך 'שחלק מחכמתו ליראיו', כמבואר בשולחן ערוך (או"ח רכ"ד, ו).

Immediate
the
was
wake
to
be
in
קידושין

אחר כך פנה ר' שמואל לאדר"ת, ואמר לו שהוא רצה שיתחיל מיד להיכנס בפועל לעסקי הרבנות, וכיון שבדיוק עכשיו נדמנה חתונה כאן בירושלים הרי הוא מכובד בסיור חופה וקידושין. האדר"ת היה טרוד מהדרך וגם היה בהתרגשות גדולה שהגיע לפלטרין של מלך, לעיר הקדש ירושלים, וכאשר בירך על היין טעה ואמר 'שהכול נהיה בדברו'. חכמי ירושלים מיהרו לתקנו שטעה בברכה. מיהר האדר"ת ובירך בשם ומלכות את הברכה הנכונה 'בורא פרי הגפן'.

He
made
for
on
the
on
the
made
הפך

חוקא בראש השנה יש להעדיף את השלמות על הכמות. כמו כן, צריך לדעת ש"תפסת מרובה לא תפסת" (ראש השנה ד, ע"ב). שמעתי מכל"ק האדמו"ר זצ"ל הפני מנחם מגור, כאשר שאלו אותו אנשים כיצד להתכונן לראש השנה, אמר להם ללמוד את המחזור. והוסיף וסיפר, שכשהיה כבר שית בר שבע, השקיע אביו, מרן האמרי אמת זי"ע, זמן רב ללמוד איתו את המחזור, כדי שיבין את פירוש המילים.

שומה עלינו להקפיד בראש השנה לכל הפחות להבין מה שאנו אומרים. כדאי להכין מראש את התפילה, להתכונן בעיקרי הברכות הנוספות, ולשים אל לב מה אומרים כפשוטו.

הגמרא אומרת "אמר רב עמרם אמר רב, שלוש עברות אין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהור עברה ועיון תפילה ולשון הרע" (בבא בתרא קסד, ע"ב). עיון תפילה, מסביר הרשב"ם "שלאחר שהתפלל דן בלבו שישלם לו הקב"ה שכרו, ויעשה הקב"ה צרכיו וישמע תפלתו, לפי שהתפלל בכוונה". ועל כגון דא אומרת הגמרא "אמר ר' יוחנן, כל המאריך בתפילתו ומעיין בה, סוף בא לידי כאב לב" (ברכות נה, ע"א), ומבאר רש"י "מעין בה - מצפה שתיעשה בקשתו".

יש הסבורים שמטרת התפילה היא שהקב"ה ימלא את משאלות לבם, וסופם לבוא לידי כאב לב. לתפילה יש משמעות הרבה יותר עמוקה. התפילה אמנם מורכבת מבקשות בגשם וברוח, אבל מטרתה איננה להשמיען לבורא העולם על מנת שימלאן. מטרת הבקשות היא לפתח במתפלל את התלות בבורא העולם, שהכול ממנו. אדם צריך לפתח בקרבו את התלות המוחלטת בקב"ה. אין דבר בעולם עבדו לא צריך סייענתא דשמיא. על כל נשימה ונשימה, על כל תנועה של כל איבר צריך האדם את הקב"ה. כאשר האדם משלך את כל יתבו על ה' יתברך, הוא מתקרב אליו. הרי זה כעולל המונח בחיק אמו, שאינו עושה מדיליה כלום, הכול נעשה על ידי האם. זה מה שאמר דוד המלך "אני קירבת א-לוהים לי טוב" (תהלים ע"ג, כח). עצם ההתקדקות לקב"ה על ידי הביטול אליו, על ידי ההצהרה שאין אנו מזיזים יד ורגל בלעדיך, ההכרה הזו מקרבת אותנו לה'. זוהי התכלית של התפילה, ולא התוצאה.

יש מעין סייענתא לדבר זה מסיפור ידוע על הרמ"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע. מסופר שהיה נוכח במסיבת בר מצווה בה כיבדו את הנער בר המצווה לזמן. לאחר סיום הברכה שחה הנער מהכוס, ובקושי הצליח לשתות רוב כוס. אולם הרמ"ק סימן לו שימשוך, עד שסיים לשתות את כל הכוס. שאלו אותו, הרי תמיד מספיק לשתות רוב כוס, ומדוע צריך הנער בר המצווה לשתות את כל הכוס? ענה הרמ"ק: כאשר הנער מקיים את מצוות הזימון בפעם הראשונה כמדול בישראל, צריך לעשות את המצווה בשלמות גמורה ולא לסמך על בדיעבד. אין מתחילים את החיים עם למדנות של רוב כוס, רק באופן של לכתחילה. והרי זה כפי שדיברנו לעיל.

ראש השנה הוא הבסיס לכל השנה. ביום זה צריך הכול להיעשות באופן של לכתחילה שבלכתחילה ללא שום קיצורי דרך וללא שום 'לומדע' שמועילים במקומות אחרים. אחד מעשרת הטעמים של תקיעת שופר שמביא ר' סעדיה גאון, הוא ההמלכה של הקב"ה עלינו ביום זה. מלך ממליכים בתחילת מלכותו, זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון. ביום ראש השנה חוזרים אל השורש וההתחלה. לכן לא ניתן להסתפק ביציאה ידי חובה של דיעבד, ויש לפעול בדרך של לכתחילה, וכמו שנתבאר בעניין מעלת ההתחלה.

← לפי זה, מובן ההבדל בין מצוות לולב וסוכה, בהם משתמשים בדינים של לבדוד ודופן עקומה וכיו"ב, לבין מצוות שופר, בה יש קפיצת מיוחדת שתהיה גניעה של הפה בשופר.

גם מבני התורה, העוסקים כל השנה בלימוד התורה הקדושה, נדרשת שלמות. הרי על דברי תורה נאמר "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" (ת"י דברים ו'). יש עניין של התחדשות והתחלתיות, ולכן בפקודי ה' הישרים יש לשאוף להגיע לשלמות.

ישנם שני דברים שכדאי וראוי להתמקד בהם בראש השנה. ראש השנה נקרא בספרה"ק "יומא דצלולתא" (מובא בבית ישראל, נח תשכ"ז), יום שנועד לשטוח תפילות לפני הקב"ה. עוד מקובל, שבראש השנה מקבל אדם על עצמו הנהגות טובות חדשות (ספר נהר שלום לרש"י, בתוך דרושי ראש השנה דף לט ע"א).

חדוות ה' היא מעוזכם

הנקודה השנייה שצריך לתת עליה את הדעת היא, הקבלות הטובות שאנשים מקבלים על עצמם בראש השנה. שמעתי שישנה קבלה מהאריז"ל, כי יש לאדם סיעתא דשמיא מיוחדת להצליח לעמוד בקבלות שקיבל על עצמו בראש השנה. אולם צריך לזכור כי הקטן השלם עדיף על פני הגדול שאינו שלם. עדיף לקחת דבר קטן שניתן לעמוד בו, שיהיה בשלמות, ולא להרהיב עוז ולישא עיניים לדבר שלא יהיה באפשרותו לקיים. שמעתי סיפור על מן החזון איש, ששאל אחד ממקורביו מה קיבל על עצמו בהאי שתא. ענה האיש שקיבל על עצמו לבקר את הוריו מידי יום ביומו. ראה האיש מורת רוח על פניו של החזון איש ושאל אותו מדוע אינו מרוצה מקבלה זו. ענה לו החזון איש, עדיף שתקבל על עצמך לבקר את הורך רק פעם אחת בשבוע ותקיים זאת כל השנה, מאשר שתקבל על עצמך לבקרם כל יום, ולא תוכל לעמוד בזה. אותו אדם היה צעיר ולא הבין את דברי החזון איש, הוא חשב שיוכל לעמוד במשימה, אבל מהר מאד ראה שהחזון איש צדק.

כה ייתן ה' וכה יוסיף לנו לגזור את דיננו לטובה, לשנה טובה ומתוקה. שנדע להשכיל לשער בנפשנו לקבל קבלות כפי כוחנו ולעמוד בהם בשלמות, אכ"ר.

ראש השנה